

Zo'n protocol tegen pesten ontheft leraar van initiatief

Algemene protocollen kunnen nooit voor specifieke gevallen de juiste oplossing geven, aldus *Hartger Wassink*.

Van geen enkel antipestprogramma is aangetoond dat het werkt. Hoogleraar ontwikkelingspsychologie Bram Orobio de Castro, lid van de commissie antipestprogramma's, is daar verbaasd over (NRC, 27 mei). De oplossing ligt volgens hem voor de hand: laat leerlingen regelmatig een vragenlijst invullen om te zien of er iets verandert in de klas.

Maar hij weet ook al waar het werkelijke probleem zit: „Politici zijn al snel bang dat de vrijheid van onderwijs wordt aangetast.”

Met deze laatste opmerking slaat Orobio de Castro onbedoeld de spijker op z'n kop.

Dat de werkzaamheid van de antipestprogramma's niet is aangetoond, is niet zo verwonderlijk. Onderwijs is immers geen lineair proces van input en output. Leerlingen nemen hun eigen geschiedenis en eigen psychische gesteldheid mee. Ze kunnen daar niet altijd op een rationele manier op reflecteren. Leraren nemen ook hun persoonlijke geschiedenis, ervaring en wereldbeeld mee.

Al deze percepties en opvattingen werken op elkaar in, ze beïnvloeden elkaar. Daarbij, iedereen wisselt voortdurend van perspectief. Soms ben je een pester, soms ben je de gepeste, soms klaag je aan, soms loop je mee. Een andere keer ben je buitenstaander. Ook de leraar.

Het idee, dat als we maar genoeg onderzoek doen, we uiteindelijk de doorslaggevende factoren zullen bepalen die pesten 'veroorzaken' of 'oplossen' is fictie. Leraren denken niet in dat soort factoren - tenminste, niet in de dagelijkse praktijk van de klas. Ze kijken vooral naar deze leerling die dit appel op hen doet op dit moment. Dat is iedere dag, ieder uur anders.

Daarvoor maken ze natuurlijk gebruik van alle (wetenschappelijk onderbouwde) technisch-didactische kennis die ze hebben. Maar minstens zo belangrijk zijn hun persoonlijke afwegingen, over wat op dit moment het juiste is om te doen voor deze leerling. Die vrijheid is de kern van hun beroep.

Een tijdje geleden pleitte filosofe Joke Hermesen voor Hannah Arendt-scholen. Juist van Arendt kunnen we leren dat het wezen van de mens zijn vrijheid om te handelen is. De vrijheid die een leraar heeft om te handelen, heeft

een leerling ook.

Zien we onderwijs als een plek waar (jonge) mensen de ruimte krijgen zich in vrijheid te ontwikkelen, dan moeten we leerlingen ook de vrijheid van eigen handelen gunnen. En moeten we hen leren daarmee om te gaan.

Doen we dat niet, dan ontnemen we ook onszelf (als leraar of opvoeder) onze vrijheid. Onderwijs gaat ten diepste om het erkennen van de vrijheid van de ander, en de noodzakelijke pluraliteit in het handelen. Het is onzeker wat dat uiteindelijk 'oplevert'. Je kunt scholen daarom niet dichttimmeren met nauw omschreven protocollen.

Door slechts enkele pestprotocollen op te leggen, gebeurt dat wel. De eigen verantwoordelijkheid van de leraar, het team, de school, om om te gaan met een groepsprobleem als pesten wordt aangetast. Feitelijk wordt gezegd: jij, leraar, ziet niet goed genoeg wat er moet gebeuren om pesten op te lossen, dus nemen wij, wetenschappers, die verantwoordelijkheid van je over. Maar algemene protocollen zullen nooit voor specifieke gevallen de juiste oplossing kunnen geven.

Maar is het niet gevaarlijk om het oplossen van pesten over te laten aan de individuele leraar? Ja natuurlijk, en daarom moet die leraar daar samen met collega's over nadenken. Moeten ze samen hun expertise ontwikkelen. En daarbij moeten ze worden gevoed door kennis uit verschillende wetenschappelijke bronnen, door feedback van elkaar en anderen, door steun die ze bij elkaar kunnen krijgen.

Dat zal best eens mis gaan. Maar dan moet de leraar samen met zijn collega's uitzoeken hoe dat kan, en hoe het een volgende keer anders aangepakt kan worden.

Wordt er een verplicht pestprotocol opgelegd, dan zal het ook nog regelmatig misgaan. En dan is de leraar niet verantwoordelijk, want hij heeft toch gehandeld volgens het protocol? Of verwachten we dan dat de leraar in voorkomende gevallen afwijkt van het protocol, als hij denkt dat het beter is? Maar waarom leggen we dan zo'n protocol op?

Vrijheid is een fundamenteel kenmerk van onderwijs. Wie dat niet begrijpt, is ongeschikt om er onderzoek naar te doen.

Soms ben je een pester, soms ben je de gepeste, soms klaag je aan, soms loop je mee.

Hartger Wassink is associate lector Normatieve Professionalisering Hogeschool Utrecht en medewerker NIVOZ Forum